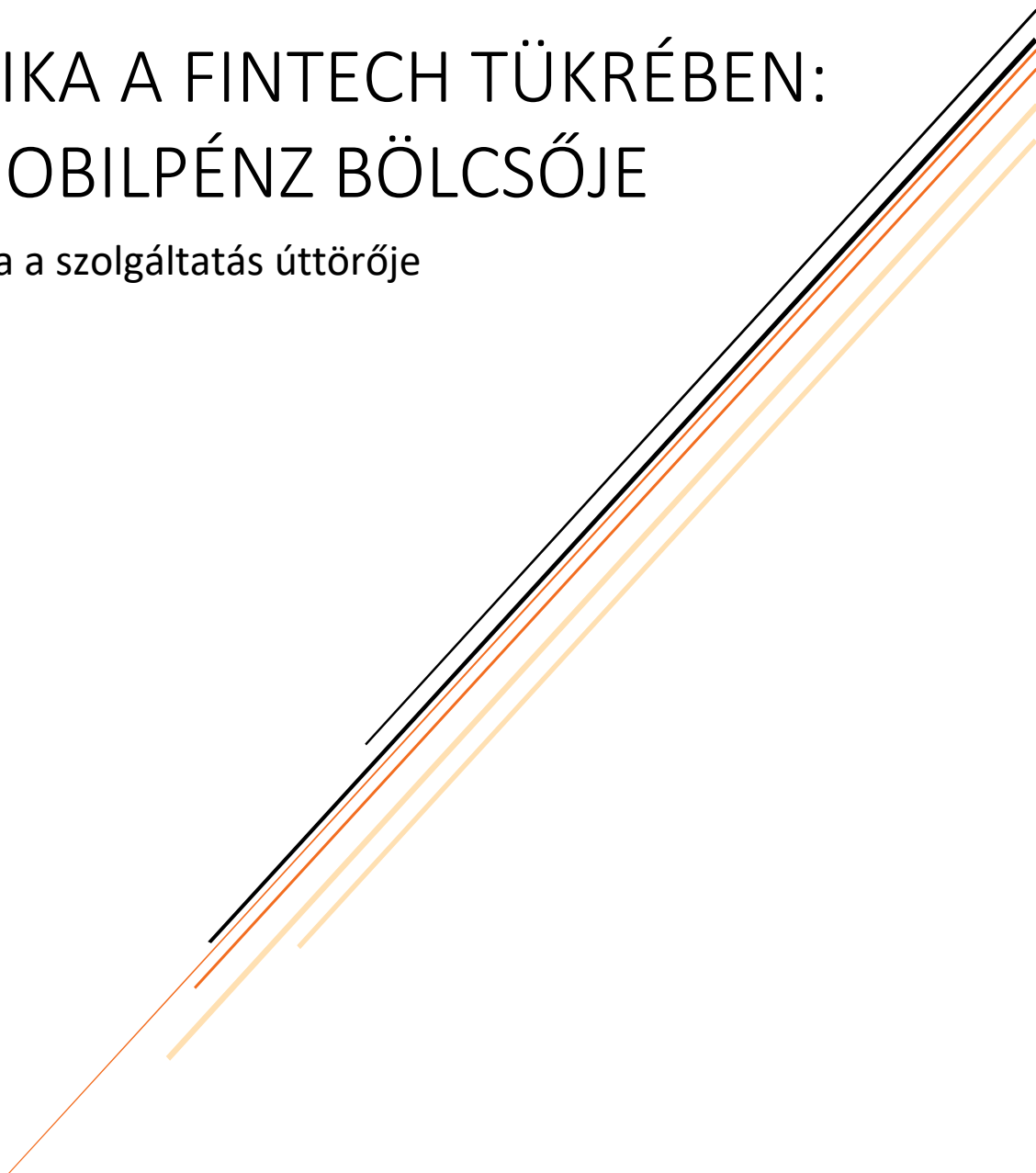

SIMPLON

AFRIKA A FINTECH TÜKRÉBEN: A MOBILPÉNZ BÖLCSE

Uganda a szolgáltatás úttörője

Tartalomjegyzék:

1	Vezetői összefoglaló	1
2	FinTech Afrikában	3
2.1	Mobiltelefon penetráció	3
2.2	Digitális piac.....	5
2.3	Mobilpénz és mobilszámla	7
2.3.1	Korlátozott hozzáférés a pénzügyi rendszerhez.....	7
2.3.2	Mobilpénz és mobilszámla, mint hagyományos pénzügyi rendszer helyettesítők	8
2.3.3	Mobilpénz szolgáltatások és előnyök.....	11
3	Mobilpénz Ugandában	14
3.1	Uganda: gazdaság és társadalom	14
3.2	A mobilpiac.....	15
3.3	Piaci szereplők és a mobilpénz szolgáltatás	16
3.3.1	Falusi lakosság	17
3.3.2	Szolgáltatók: Telekommunikációs vállalatok.....	17
3.3.3	Disztribútorok: Ügynökök.....	20
3.3.4	Szabályozó intézmény: Bank of Uganda.....	21
4	Záró gondolatok	21
5	Források.....	22

1 Vezetői összefoglaló

Afrika szubszaharai országaiban a fintech megoldások közül a mobilpénz használat terjedt el leginkább. Habár a mobilelőfizetések aránya a világon itt a legalacsonyabb (46%), az elmúlt 5 évben átlagosan évi 11%-al nőtt az előfizetők száma, s mára 420 millió felhasználót tartanak számon. A növekedés mérséklődik, de a tetemes utánpótlásnak köszönhetően – a kontinens népességének 40%-a 16 éven aluli – a következő 5 évben is a többi kontinens előtt fog járni. Az előfizetések mellett az okostelefonok arányában is jelentős emelkedést várnak az elemzők. A jelenlegi 27%-ról 2020-ra várhatóan 50% fölé

nő az okostelefon tulajdonosok száma, s ezzel párhuzamosan a 2G hálózat helyett a 3G válik az uralkodóvá, ami a digitális tartalmak fogyasztását is megdobja majd.

A mobilok számának növekedése, a banki szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáférés és a technológiai korlátok miatt a mobiltelefon végezhető fizetési megoldások lettek népszerűek. A szolgáltatást telekommunikációs cégek indították és elsősorban azokban az országokban aratott gyors sikert, ahol a lakossági bankszámlák aránya alacsony volt, s így a banki szolgáltatásokat csak egy szűk réteg tudta igénybe venni. Két országot érdemes kiemelni: Ugandát és Kenyát. Kenya a világ vezető országa mobilpénz megoldásokban a lakossági arányokat tekintve, Uganda pedig annak ellenére tartozik az élbolyba, hogy még az afrikai országok között is a szegényebbek közé tartozik. 2016 végére 39 országban 140 szolgáltatás működött, 7 országban - Gabon, Ghana, Kenya, Namíbia, Tanzánia, Uganda és Zimbabwe – a népesség legalább 40%-át aktivizálva.

A felhasználók között legjellemzőbb a P2P transzferek küldése és a készpénzkonverzió. Az utóbbi években azonban megjelentek a B2P, P2B, B2B és P2G tranzakciók is, amivel a fogyasztói kosár is átalakulásnak indult. Egyre többen használják a mobilpénzt számlák, tandíjak kifizetésére, bizonyos országokban adókat is lehet mobilpénzben utalni, de a kereskedők és egyéb szolgáltatók is egyre gyakrabban fogadják el, mint fizetési eszközt. A fizetések mellett megjelentek a klasszikus banki szolgáltatások is, mint a hitelezés vagy a megtakarítás. A szolgáltatás biztonságosabb, gyorsabb és egyszerűbb tranzakciókat eredményez, megtakarításra ösztönöz, növeli a produktivitást, változatosabb fogyasztást idéz elő és csökkenti a negatív gazdasági sokkoknak való kitettséget.

Ugandában a szolgáltatást az MTN ugandai leányvállalata kezdte 2009-ben, majd a következő években további 6 vállalat jelent meg a piacon. Az MTN mellett az Airtel épített ki jelentős felhasználói bázist. 2009 és 2015 között a felhasználók száma 600 ezerről több mint 21 millióra nőtt, a tranzakciók értéke pedig meghaladta a 9,6 milliárd dollárt. A mobilpénzt elsősorban utalások indítására és fogadására használják, amiben fontos szerepet játszik a vidéki lakosság nagy aránya. Egyrészt a városban élők gyakran küldenek mobilpénzt vidéki rokonaiknak, másrészt a mobilpénz új piacokhoz való hozzáférést biztosított a mezőgazdaságból élőknek.

Az MTN és az Airtel uralja az ugandai piacot, mind felhasználók, mind pedig ügynökök/disztribútorok terén. A szolgáltatók mellett az ügynökök kardinális jelentőséggel bírnak. A mobilpénz szolgáltatásokat jellemzően az ügynökök értékesítik a lakosság felé, a szaktudásuk és helyi jelenlétük meghatározó a piacon. Bár minden szolgáltatás igénybe vehető a hagyományos telefonokkal is, a felhasználók előszeretettel intézik ügyeiket az ügynököknél.

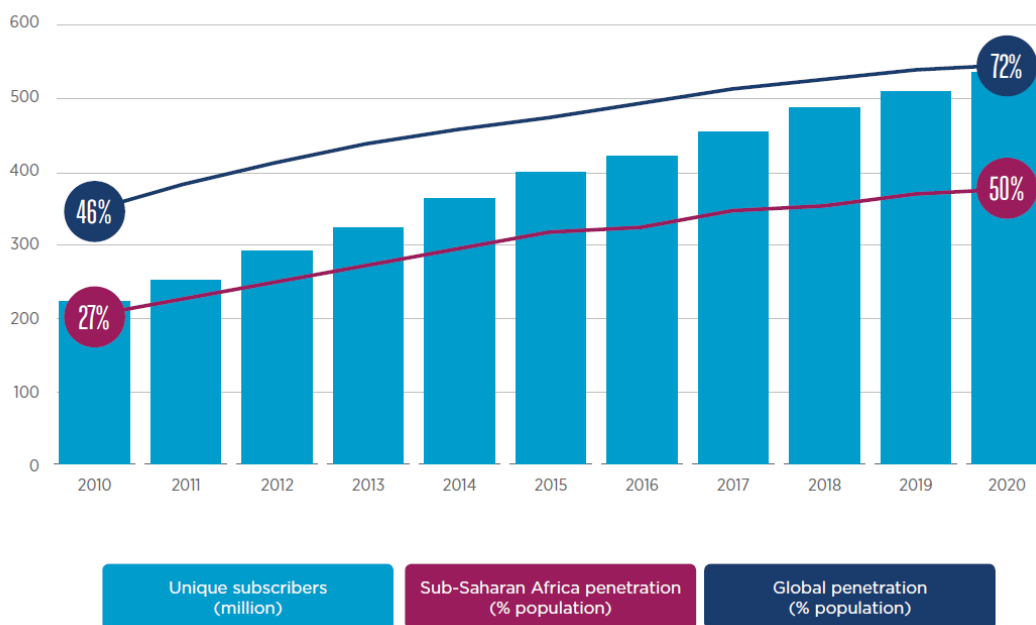
2013-ban az ugandai jegybank kiadta a mobilpénz piacra vonatkozó irányelveit. Ebben megszabta a piaci szereplők működésének feltételeit, szabályozta a szolgáltatást, növelte a piaci versenyt és megelőző intézkedéseket vezetett be a pénzmosás és terrorizmus finanszírozása ellen.

2 FinTech Afrikában

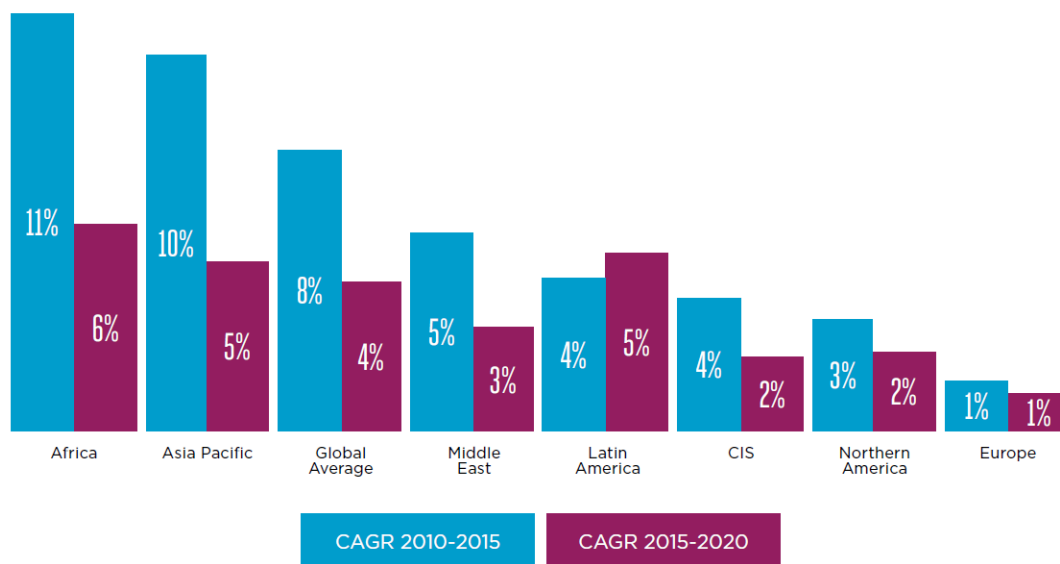
A pénzügyi rendszer 21. századi technológiai megoldásai Afrikában is megtalálhatóak, de mint a világ minden pontján, itt is sajátos formában jelennek meg a helyi igényeket kiszolgálva. Afrikában, pontosabban a kontinens szubszaharai részén, a mobiltelefonokhoz és mobilhálózatokhoz köthető pénzügyi megoldások terjedtek el. A társadalmi, intézményi és gazdasági okok közül a jövedelmi viszonyok, a pénzügyi rendszer és a lakosság térbeli eloszlása játszotta a főszerepet az ágazat fejlődésében. A szegénység, a formális pénzügyi rendszerhez való korlátozott hozzáférés és a nagy távolságok miatt több országban a mobiltelefon vált a pénzügyi szolgáltatások platformjává, milliókat becsatornázva a pénzügyi rendszer véráramlásába. A szolgáltatás olyannyira elterjedt, hogy Afrika adja a mobilpénz piac felhasználóinak és tranzakcióinak számottevő részét, megelőzve Kelet-Ázsiát is annak ellenére, hogy a mobil tulajdonosok aránya és az okostelefonok elterjedtsége itt a világon a legalacsonyabb. Bár az egyes tranzakciók reálértéke elmarad a világ többi részében megszokottól, az iparág így is több száz millió dolláros piacot jelent a szolgáltatóknak. De nem csak a szolgáltatók járnak jól, hanem a gazdaság minden szereplőjét előnyösen érinti a kevesebb, mint egy évtizede indult fizetési megoldás. Ahhoz, hogy megismerjük ezt az egyedi piacot, hogy megértsük a fejlett országok fintech világától való eltéréseket és bemutassuk a piaci lehetőségeket meg kell vizsgálnunk a helyi viszonyokat és kontextusba kell helyoznünk a kialakulását.

2.1 Mobiltelefon penetráció

2016 év végére a mobiltelefon penetráció 46%-ot ért el a szubszaharai afrikai lakosság körében. Ez összesen 420 millió felhasználót jelent, ami a világ mobiltelefon felhasználóinak kb. 10%-a. A penetráció mértéke elmarad a globális átlagtól (66%), de a növekedési ráta itt volt a legmagasabb (11%) 2010 és 2015 között, s a várható értéke 2020-ig ezután is a világátlag felett várható 6,2%-os éves bővüléssel. Eszerint 2020-ra a népesség 50%-a, 500 millió előfizető lesz. A növekedés elsődleges bázisa az a több száz millió 16 éven aluli, akik átlagosan a népesség több, mint 40%-át adják az egyes országokban.

1. ábra: Szubszaharai országok regisztrált felhasználóinak száma és piaci penetráció
Forrás: GSMA – The Mobile Economy: Sub-Saharan Africa 2017

2. ábra: Regisztrált mobil felhasználók növekedése régióként
Forrás: GSMA – The Mobile Economy: Africa 2016

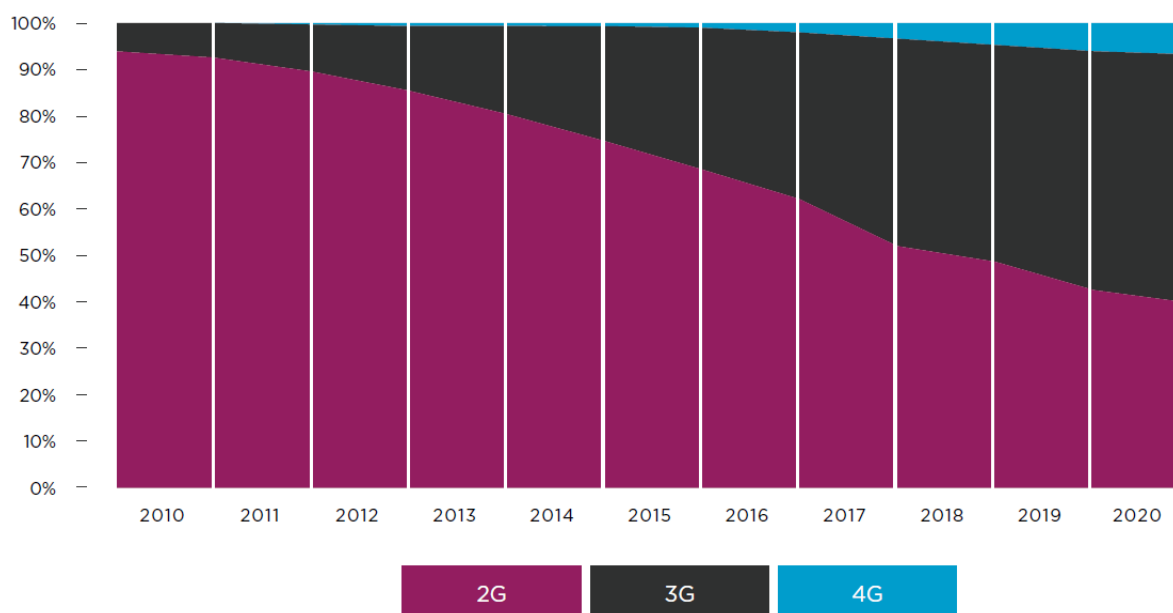
A mobiltelefonok többek között jobb minőségű oktatást, háztartás és vállalati menedzsmentet, egészségügyi és pénzügyi hozzáférést eredményeztek a felhasználóknak. A fejlett országokkal ellentétben, amikor mobiltelefonokról beszélünk, Afrikában elsősorban a hagyományos telefonokra kell gondolnunk. Az okostelefonok bár jóval jobb minőségű szolgáltatást, internethozzáférést és

egyszerűbb pénzügyi menedzsmentet kínálnak, drágák, amit a szegény lakosság nem tud megengedni magának. Emiatt az okostelefonok aránya a mobilpiacon csupán 27% volt 2016 végére, ami csaknem fele a világtátlagnak (51%). Elemzők szerint a legnagyobb növekedés ezen a területen várható 2020-ig 54%-os arányra, míg világszerte 66%-os penetrációt várnak.

A piaci bővülésnek legfontosabb korlátozó tényezői az alacsony jövedelem mellett, a korlátozott lefedettség és a technikai műveltség. A szóban forgó országokban a legmagasabb a mobiltelefonok árának jövedelemhez viszonyított aránya, különösen a jövedelmi eloszlás alsó felén. A 3G és 4G hálózati lefedettség 50% és 16%-os a lakosság körében lakóhelyük szerint, ami 30 százalékponttal elmarad a globális átlagtól. Technikai műveltségben is sereghajtó a régió a gyenge információ áramlásnak és a nehezen elérhető vidéken élőknek köszönhetően.

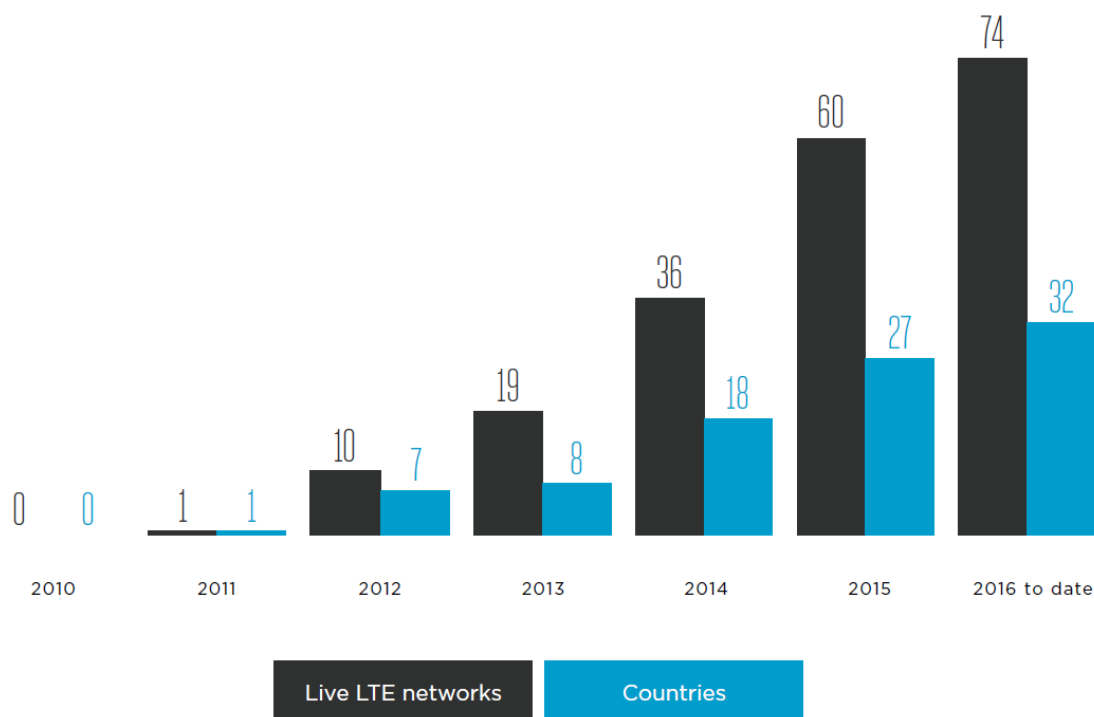
2.2 Digitális piac

A digitális tartalom iránti kereslet is bővülőben van, ami az adatforgalom ugrásszerű növekedését hozza majd magával a várakozások szerint. Jelenleg a 2G hálózati kapcsolat a legelterjedtebb, de a következő években a szélessávú kapcsolatok fokozatosan dominánsá válhatnak. 2020-ra a 3G és 4G hálózatok együttesen a teljes fogyasztói bázis 60%-át fogják kitenni a GSMA előrejelzése szerint.

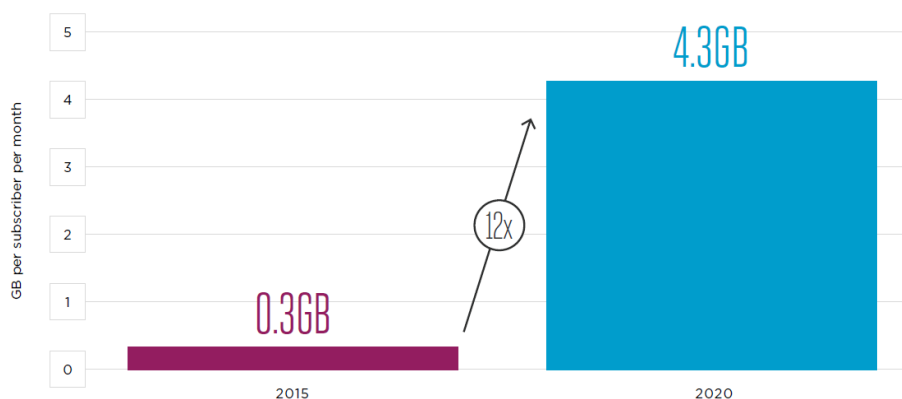
3. ábra: Technológiai migráció Afrikában (kapcsolatok %-ban)
Forrás: GSMA – The Mobile Economy: Africa 2016

A 3G lesz a vezető, de a 4G hálózatok is lendületben vannak. 2016-ban 74 LTE hálózat működött, melynek felét 2014 óta telepítették.

4. ábra: LTE hálózatok száma
Forrás: GSMA - Mobile Economy: Africa 2016

A digitális adatfogyasztás térhódítása is biztos úton halad, az adatforgalom 2015 óta több országban 50-70%-os éves bővülést mutat. Kamerunban 2015-ben 62%-al nőtt az adatforgalom, Nigériában és Egyiptomban 2016Q1-ben 59% és 73%-al fogyasztottak több digitális tartalmat. A fogyasztás még így is nagyon alacsony, 0,3 gigabájt egy felhasználóra vetítve, de 2020-ra ez a szám a 4 gigabájt környékére emelkedhet. Ezzel együtt az adatforgalomból származó bevételek is nőttek, 2015-re a teljes bevétel 15%-át elérve, de 2020-ra ez az arány is felkapaszkodhat 20% körültre.

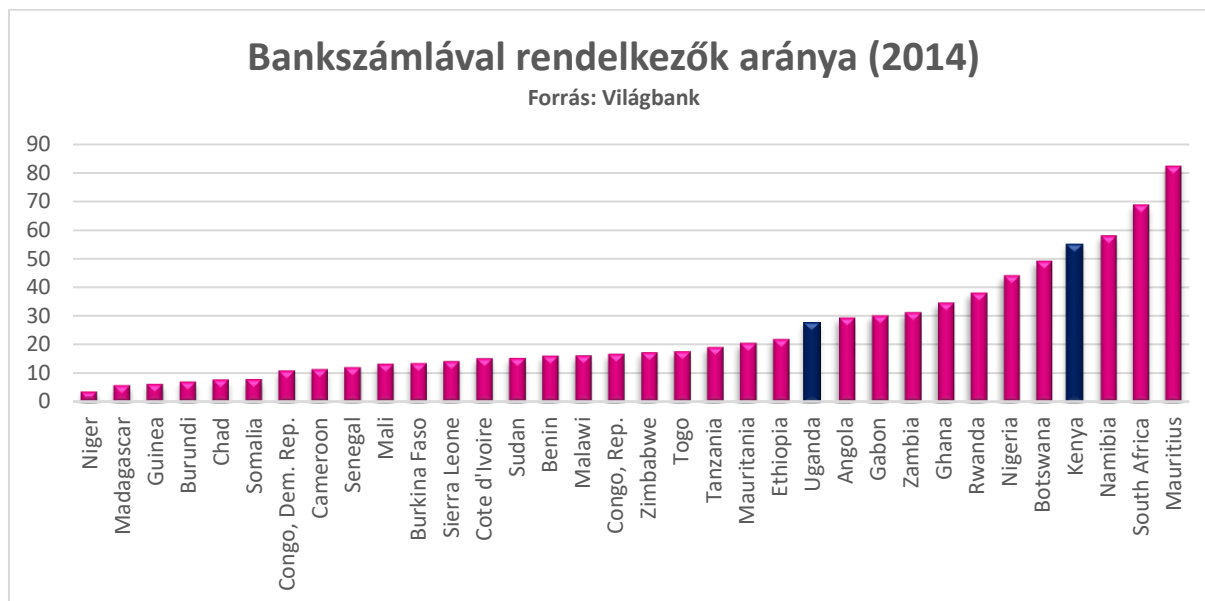
5. ábra: Mobiladatforgalom várható növekedése
GSMA – Mobil Economy: Africa 2016

2.3 Mobilpénz és mobilszámla

A mobiltelefonok beágyazottsága, a felhasználók stabilan emelkedő száma és az alternatív technológiák hiánya miatt a mobiltelefon vált az innováció platformjává. A fizetési szolgáltatások közül is a mobilpénz és a mobiltelefonon végezhető pénzügyi szolgáltatások lettek a legnépszerűbb technológiai megoldások. A szolgáltatást jellemzően telekommunikációs vállalatok indították el kevesebb, mint egy évtizede, s a szolgáltatás bizonyos országokban annyira sikeres lett, hogy a bankszektort is túlnőtte a felhasználók és a tranzakciók számában. Mivel Afrikában a formális banki pénzügyi rendszerhez való hozzáférés erősen korlátozott, - a bankok által támasztott szigorú feltételeknek kevesen felelnek meg – ezért a lehetőség tálcán kínálta magát.

2.3.1 Korlátozott hozzáférés a pénzügyi rendszerhez

2014-ben a Szubszaharai országokban átlagosan a 15 év feletti lakosság mindössze 24,6 százaléka rendelkezett bankszámlával. A legjobb hozzáférést Mauritiusban találjuk, ahol 82%-os a bankszámlával bírók aránya, őket Dél-Afrika követi 69%-al. A legrosszabb lefedettség Nigerben van, ahol mindösszesen a lakosok 3,5%-nak van bankszámlája.

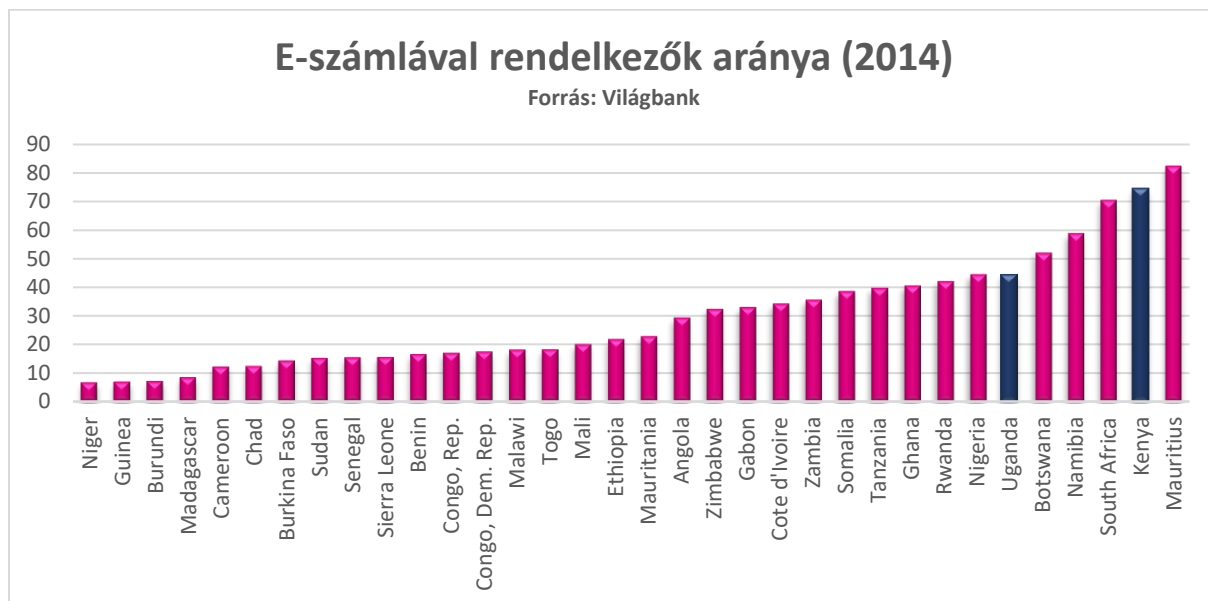

Az országok között markáns eltéréseket látunk: az első és utolsó 5 ország átlaga közti különbség 56,7 százalékpont (62,7% vs 6%), a teljes minta szórása 18,9%. A legjobban szereplő 5 országból négy esik a 7 leggazdagabb afrikai ország közé, – Kenya kivételével – közöttük az évi egy főre eső GDP 10 500 és 22 000 dollár közé esik, a 4 országban vett átlag 15 400 dollár.¹ Ezzel szemben az eloszlás alsó 5 országában az évi egy főre eső GDP 700 és 2000 dollár között alakul, 1 300 dolláros átlag jövedelemmel a régió legszegényebb országai között vannak. A jövedelmi különbség több, mint tízszeres. Ha országokon belül jövedelmi csoportokra vetítjük a bankszámlák arányát, akkor a felső 60 és alsó 40 százalék közti átlagos eltérésnek 16 százalékpontot kapunk ezen országok csoportján (31% vs 15%). Az adatokból látszik, hogy a magasabb jövedelem jobb pénzügyi rendszerhez való hozzáféréssel párosul.

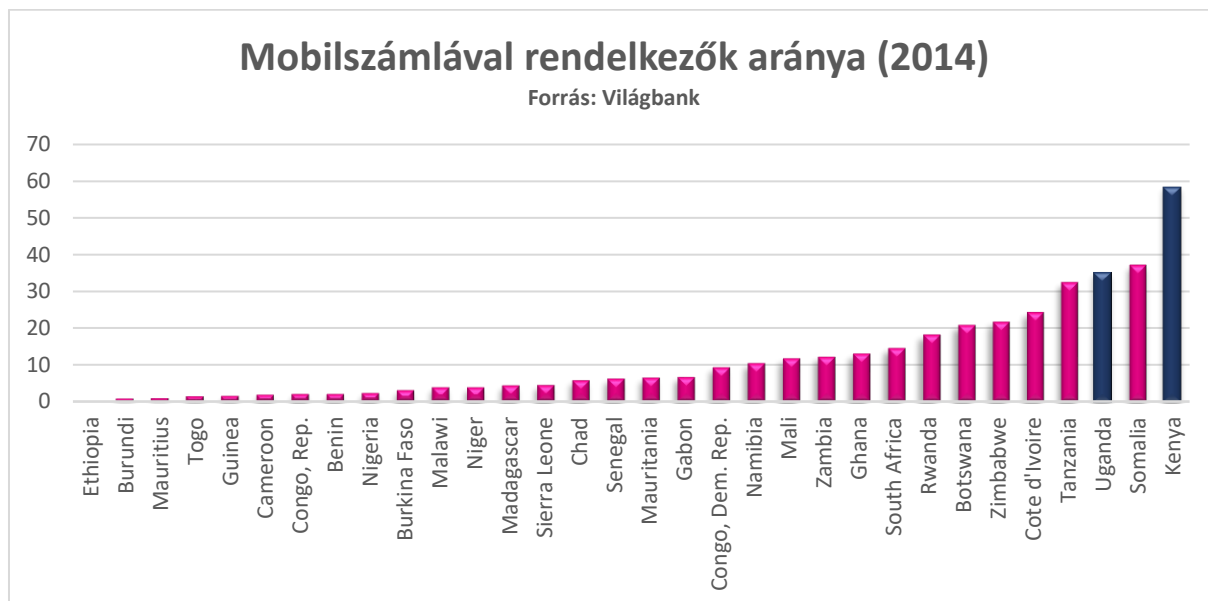
2.3.2 Mobilpénz és mobilszámla, mint hagyományos pénzügyi rendszer helyettesítők

Mindez nem jelenti, hogy alacsonyabb jövedelem mellett ne volna kereslet a pénzügyi szolgáltatások iránt. Alacsony jövedelem mellett is igény van a számlavezetés, pénzügyi transzfer vagy hitelfelvétel praktikusságára és biztonságára. Kenya és Uganda két jó példa erre, ahol az alacsony jövedelem mellett – 3100 és 1800\$ reál GDP/fő - magas a formális pénzügyi rendszerhez tartozók aránya – 74,6% és 44,4%.

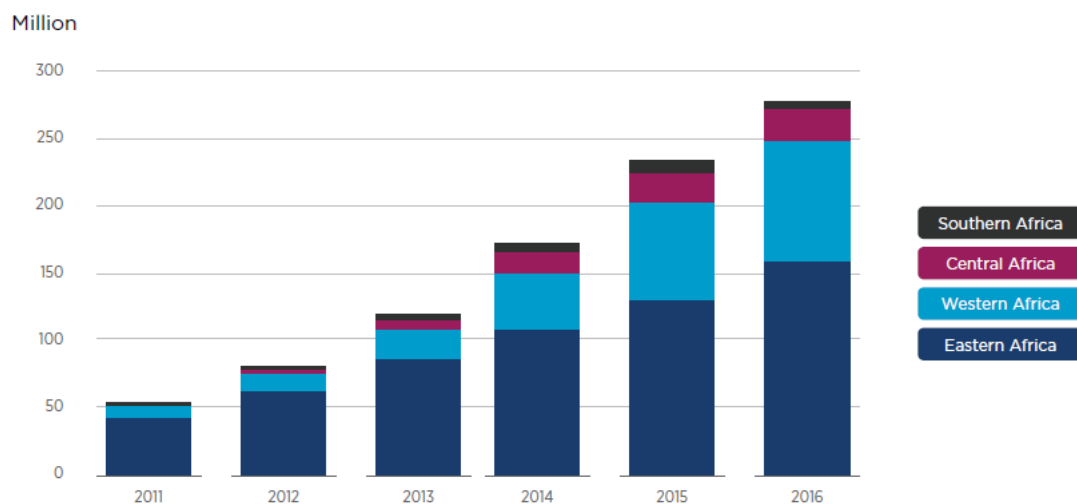
¹ A GDP adat 2016-os dolláron számolt vásárlóerő paritással korrigált reál GDP adat.

A lakosság jelentős hányada rendelkezik elektronikus számlával, nagy volumenben utalnak pénzt rokonaiknak, hiteleket vesznek fel és megtakarításaikat elektronikus pénzben (e-számla) tartják. A felhasználók részben a hagyományos pénzügyi rendszert, részben pedig a mobilpénzt (e-money) és a hozzá tartozó elektronikus pénztárcát/számlát (e-wallet) veszik ehhez igénybe. Az utóbbi rendszer intézményei nem támasztanak a bankokhoz hasonló szigorú feltételeket, a felhasználóknak elég egy mobiltelefon és egy hálózati előfizetés a számlanyitáshoz és a számlához tartozó szolgáltatások használatához. Ahogy az ábrán láthatjuk, a mobilpénz kontinensen való elterjedtsége 2014-ben kezdetleges: ugyan sok országban van jelen, de jellemzően csak néhány alacsonyabb jövedelmű országban tudott számottevő fogyasztói bázist kiépíteni. Uganda és Kenya lakosai között viszont annyira népszerűvé vált, hogy a felhasználók száma felülmúlja a bankokét. Mindez annak fényében különösen fontos adat, hogy a szolgáltatás ekkor 5-7 éve jelent meg mindkét piacon. Az ábráról az is leolvasható, hogy azokban az országokban, ahol magas volt a bankszámlák lakosok közti aránya, a szolgáltatás mérsékelten terjedt el, kivétel Kenyában, ahol részben a 2008-as belső zavargások vezettek a szolgáltatás sikeréhez. A fejlettebb országokban, mint Botswana, a felhasználók között nagy arányú átfedéseket látunk: a lakosok 49%-nak van bankszámlája, 21%-nak van mobilszámlája, de összesítve csak 51%-uk rendelkezik elektronikus számlával. Ez azt jelenti, hogy a 21%-ból csupán 2 százalékpontnyi az a sokaság, akinek nincs bankszámlája is. Ugandában ezek az arányok rendre 28%, 35% és 44% voltak 2014-ben.

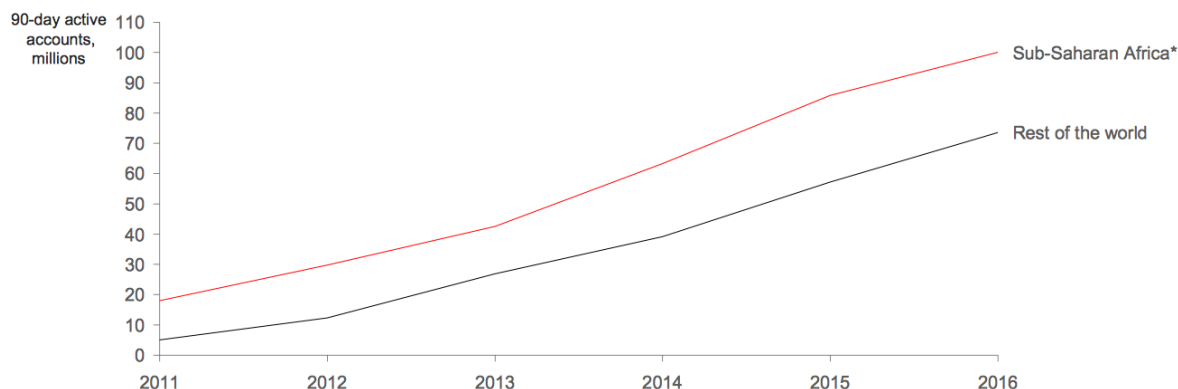

2016 végére 140 szolgáltatás működött 39 országban, összesen 280 millió felhasználóval és 1,5 millió mobilügynökkel. 7 országban – Gabon, Ghana, Kenya, Namíbia, Tanzánia, Uganda és Zimbabwe – legalább a népesség 40%-a használja a szolgáltatást 90 napos bázison. Az aktív felhasználók száma 2011

6. ábra: Mobilpénz számlák Szubszaharai Afrikában
Forrás: GSMA – Mobil Economy: Sub-saharan Africa 2017

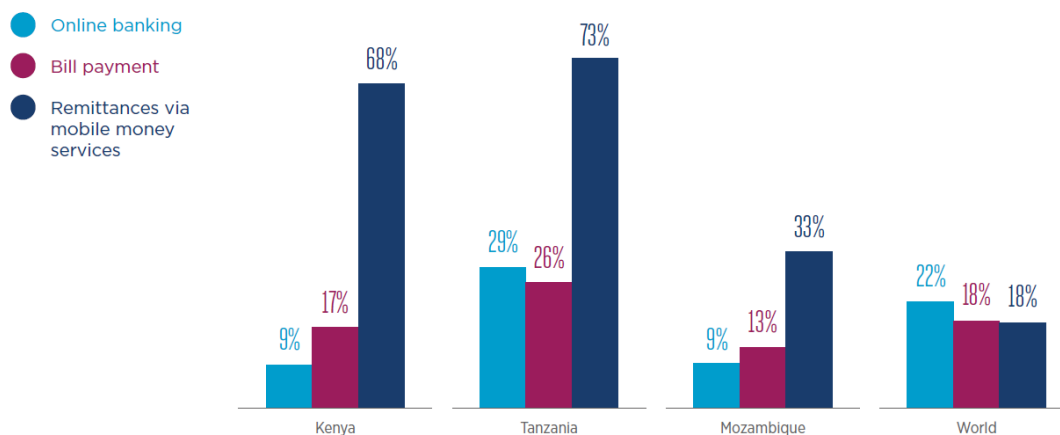
óta folyamatosan nagyobb mértékben nő, mint a világ többi részén összesen. A GSMA mérése szerint 2016-ban közel 100 millió új felhasználó regisztrált, a növekedés pedig az elmúlt 5 évben töretlenül fokozódott. A legtöbb felhasználó Kelet-Afrikából kerül ki, de Nyugat- és Közép-Afrikában is egyre népszerűbb a mobilpénz, sőt, 2015-ben a Seychelle-szigeteken is elindult a szolgáltatás, ami Afrika egyik legfejlettebb állama.

7. ábra: Aktív mobil számlák növekedése (90 nap)
Forrás: GSMA

2.3.3 Mobilpénz szolgáltatások és előnyök

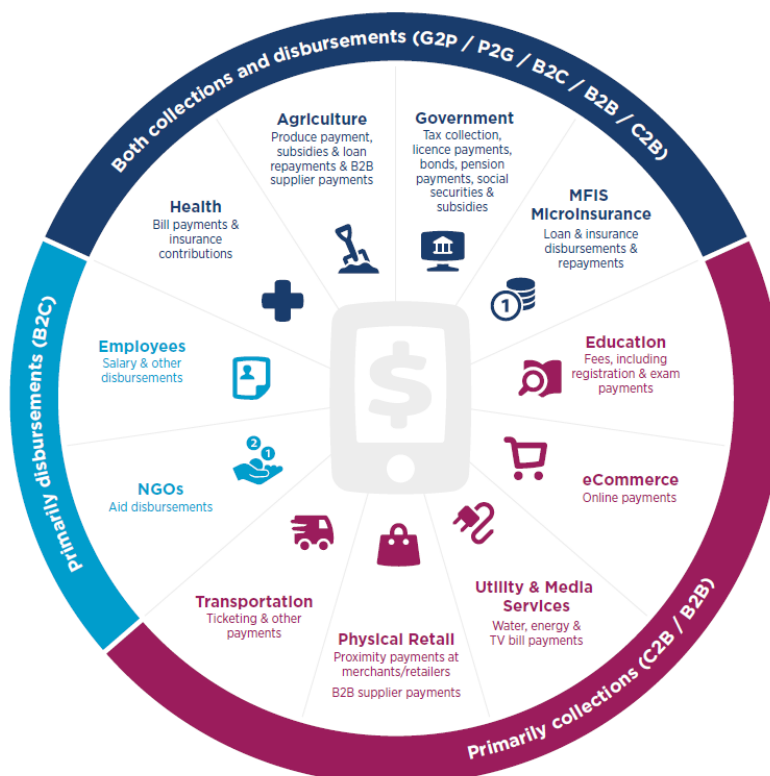
Az elektronikus számlávezetés csak az első lépés a szélesebb körű felhasználásban és a pénzügyi szolgáltatások elterjedésében. A legnépszerűbb szolgáltatás kétségkívül a P2P pénzügyi transzferek melyek iránya jellemzően az urbánus lakosságtól a vidéki lakosság felé mutat. A mobilpénz biztonságos tranzakciókhoz és megtakarítási lehetőségekhez juttatta a felhasználókat, akiknek nem kell hosszú utakat megtenniük ezután pénzük mozgathatásához, számláik és egyéb tartozásaik kifizetéséhez, az így megspórolt időt, pénzt és energiát pedig produktív gazdasági tevékenységre tudják fordítani, megtakarításaikat növelni. A tranzakciók által nőtt a humántőkébe való beruházás valószínűsége is, mivel a városi élet vonzóbbá vált azok számára is, akik eddig a jövedelem visszacsatornázásának korlátjai miatt nem engedték el családtagjaikat városokba (Buku and Meredith, 2013). A mobilpénz használata ugyan visszaszorította a készpénzt, de a folyamatlánc végén továbbra is jelentős készpénzfelhasználás áll. A városi lakosság készpénzben kapott jövedelmét a szolgáltatók hivatalos ügynökeinél e-pénzre váltják feltöltve e-számlájukat, majd a rendszeren keresztül pénzügyi transzferként vidéki rokonuk/barátuk e-számlájára utálják. Mivel az igénybe vehető szolgáltatások köre egyelőre korlátozott, főleg vidéki területeken, ezért az e-számláról az e-pénzt egy ügynöknél ismét készpénzre cserélik.

8. ábra: Mobilpénz felhasználás

Forrás: GSMA – Mobil Economy: Sub-saharan Africa 2017

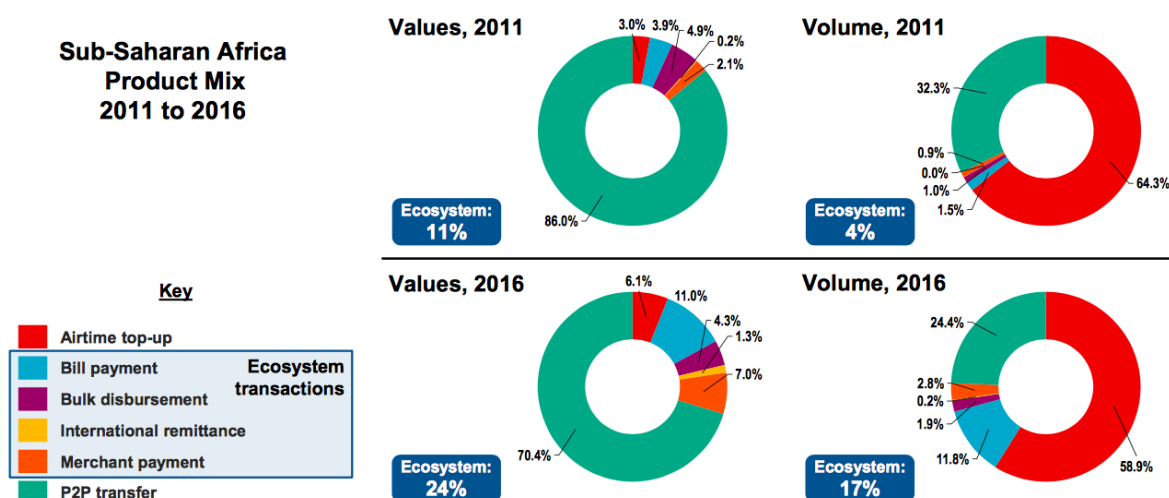
A P2P pénzügyi transzferek mellett a B2B, B2C és C2B transzferek használata is emelkedik, ugyanúgy, mint egyéb pénzügyi szolgáltatásoké. A szofisztikáltabb felhasználás az oktatás, a bérék, az egészségügy, az utazás, az energia szolgáltatás és nem utolsó sorban az állami kifizetések területein jelentek meg.

9. ábra: Mobilpénzi ökoszisztéma

Forrás: GSMA – Mobil Economy: Sub-saharan Africa 2017

Az élen járó országokban megjelentek a bérek, adók és egyéb járulékok e-pénzben való kifizetése, de befizethetjük közmű- vagy egészségügyi számláinkat is, de akár bizonyos oktatási intézmények díjait is e-pénzben utalhatjuk el. A pénzügyi transzferek mellett elérhetővé váltak a hitelezés és biztosítás szolgáltatásai is. Az élesebb versennyel szembekerülő bankok jellemzően partnerként kezdtek el működni a szolgáltatást üzemeltető telekommunikációs cégekkel, így váltak elérhetővé ezen szolgáltatások.

10. ábra: Mobilpénz fogyasztói kosár változása 2011-2016
Forrás: GSMA

A bővülő termékpalletta és a szereplők növekvő száma a mindennapi felhasználásban is változást jelent. Ahogy az ábrán is látható 2011 óta a tranzakciók aránya a változatos felhasználás felé tolódott. Az eltolódás leginkább számla befizetésekre jelentkeztek, de a kereskedői kifizetések is jelentősen növekedtek. A folyamat várhatóan a jövőben is folytatódik, egyrészt a piac növekedésével, a jobb technológiához - mint az okostelefonokhoz és mobilinternethez – való hozzáféréssel, illetve a technológiai tudás növekedésével. Ahogy a felhasználók egyre rutinosabbá válnak és komfortosabban használják az alternatív lehetőségeket, azzal párhuzamosan a világ trendjeihez fog konvergálni a felhasználás is. Kenyában például 2017-ben indult állami szolgáltatás mely keretében kisbefektetők állampapírokat vásárolhatnak mobilpénzükhöz. Még fontosabb azonban a mobilhitelezés előretörése, amit eddig hitelképtelen helyi vállalkozások előszeretettel vesznek igénybe. Például Tanzániában egy 2014-ben indult mobilhitelezési szolgáltatás (M-Pawa) 2016 tavaszára 4,8 millió számlára összesen 17,9 millió dollárt helyezett ki. A diverzifikáció nem csak a pénzügyi szolgáltatások területén, hanem a mindennapokban is jelentkeznek: egy a szolgáltatás korai szakaszában végzett 2011-es tanulmány szerint, azok akik havi mobilpénz tranzakcióhoz jutottak egy szociális program keretében Nigerben

vásárlásaikban és étkezésükben is változatosabbak lettek, és készleteik is ritkábban merültek ki (Aker, Mcclelland and Tierney, 2011).

A minden téren növekvő számok mellett természetesen a szolgáltatók bevételei is növekedtek. 2015 szeptember és 2016 június között a 27%-os volt a mobilpénzhez kapcsolható bevételek növekedése, melyből a vezető szolgáltatók 47%-os jutalékként a közreműködő ügynököknek fizettek ki. Ez több, mint 400 millió dollárt jelentett 2016-ban.

3 Mobilpénz Ugandában

Uganda a kontinens egyik vezető országa a mobil technológia és innováció adoptációjában. Gazdasági korlátai ellenére mind a kormány, a vállalkozások és az egyszerű emberek is nyitottak és támogatják az új megoldásokat. Ezt jelzi, hogy az e-pénzt és mobilpénztárcát az elsők között vezették be 2009 márciusában, majd a szolgáltatás hirtelen népszerűvé válása után 2013-ban az ugandai jegybank szabályozta a területet. Mára több, mint 21 millió felhasználó évi közel 700 millió tranzakciót hajt végre az éves GDP 30%-nak értékében. A növekedés kétszámjegyű és a közeljövőben nem várható jelentős csökkenés.

3.1 Uganda: gazdaság és társadalom

Uganda Kelet-Afrikában fekszik a Viktória tó partjánál, fővárosa Kampala. 2016-ban közel 40 millió lakosának csupán 16,8 százaléka élt városban, 1,9 millió a fővárosban és annak vonzáskörzetében, a 14 éven aluliak aránya pedig több, mint 48 százalék. A vásárlóerő paritáson számolt GDP/fő éves szintje 2 100 dollár, az ország teljes kibocsátása 85 milliárd dollár, melynek 73,7 százalékát a háztartások fogyasztása adja. Az adatok továbbra is 2016-ra értendők. A teljes kibocsátásával jelenleg a világ 91. legnagyobb gazdasága Libanon után, Costa-Rica-t megelőzve, egy főre eső kibocsátásban a 202. helyen áll Mali mögött, míg növekedésben a 45. Az elmúlt három

11. ábra: Uganda földrajzi elhelyezkedése

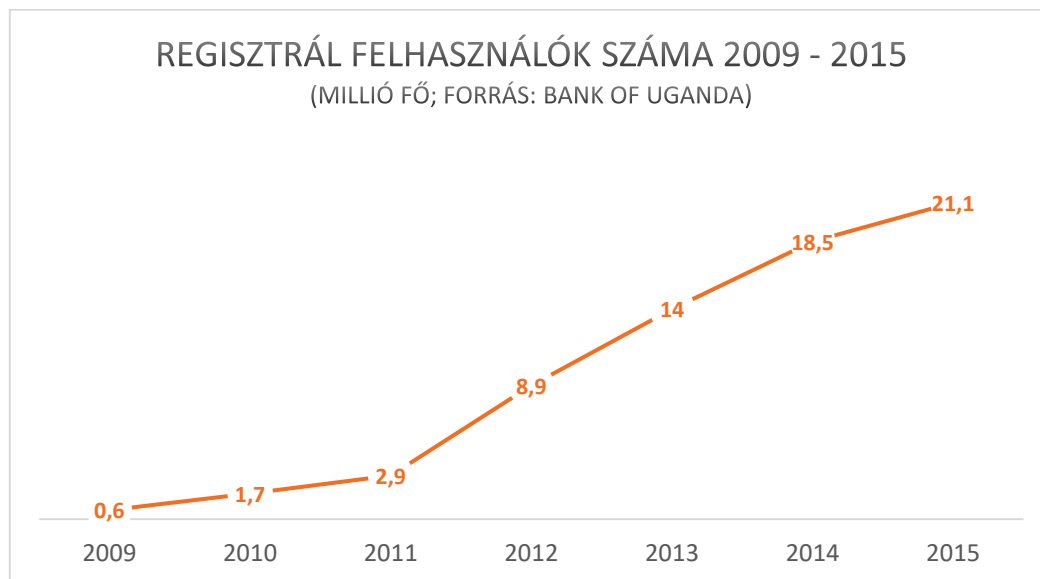
év reálgazdasági növekedésének átlaga 5% volt. A kibocsátás 54,4%-át a szolgáltató szektor állítja elő,

a mezőgazdaság és ipar 24,5 és 21 százalékot tesz ki. A lakosság fele – 19 millió fő – dolgozik, ami a 14 éven aluliak arányát tekintve biztató adat, a munkanélküliség így 9,4 százalék. A lakosság eladósodottsága a GDP arányában 36,9%, ami mérsékeltnek mondható, de a tendencia növekvő. A legfontosabb kereskedelmi partnerei között a szomszédos Kenya, valamint Kína, India, az Egyesült Arab Emírségek, a Kongói Demokratikus Köztársaság és Japán szerepelnek. Folyó fizetési mérlege -1,5 milliárd dolláros hiányt mutatott 2016-ban. Az elemzés szempontjából releváns adat az internetpenetráció, ami az ugandai lakosok körében 21,9%-os, vagyis közel 8,4 millió felhasználót látunk. A felhasználók számával a világrangsor első negyedébe esik.

Uganda egy stabilizálódó gazdasági alapokon álló szegény ország, markáns növekedési potenciállal. A demográfiai korfa, a stabil pályára álló gazdasági növekedés, a pénzügyi szektor fejlődése, az intézményi környezet és a technológiai megoldások terjedése mind a növekedés irányába mutatnak. A fenntartható gazdasági fejlődés egyik fontos eleme a tőke mellett a technológia. A hatékonyabb megoldások egyaránt növelik a tőke és a munkaerő határtemelékenységét, vagyis az egységnyi tőkére és munkaerőre eső többlet kibocsátást. Hétköznapi nyelven ez azt jelenti, hogy a modern technológiai terjedésével javul a termelő/munkaeszközök felhasználása és a munkaerő képességei is jobban érvényesülnek a termelésben. Uganda pedig régiójában élenjár a technológia támogatásában, az országban összesen 12 technológiai center működik, amivel 5. a Szubszaharai országok között, az ugandai jegybank nyíltan támogatja és ösztönzi a mobil alapú fizetési megoldások terjedését. Mind a gazdasági és piaci mutatók, mind pedig a hétköznapi tapasztalatok azt mutatják, hogy a mobiltelefonokhoz köthető technológiai vívmányok hatékonyan járulnak hozzá a gazdaság fejlődéséhez.

3.2 A mobilpiac

Ugandában a mobilpénzt az MTN Uganda telekommunikációs cég vezette be 2009 márciusában a kenyai Safaricom (2007) sikere után. Őket az Airtel követte 2009 júniusában, majd az ugandai Telecom indította el M-Sente szolgáltatását 2010 elején, 2011-ben a Warid Telecom is belépett, ahogy az Orange Telecom is 2012-ben. 2016-ra 7 különböző vállalat kínált mobilpénz szolgáltatásokat. A szolgáltatók mellett legfontosabb szereplő az ugandai jegybank és a bankok. A jegybank 2013-as szabályozása egyértelmű feltételeket teremt a piacon, biztonságot nyújt a felhasználóknak és igyekszik megelőzni a pénzmosást és a terrorizmus finanszírozását. Továbbá előírja, hogy a szolgáltatóknak kötelező letéti számlát vezetni egy általuk felügyelt pénzügyi intézménynél, akivel partnerként kell működniük.

2009-ben 600 ezer regisztrált felhasználóval startolt a mobilpénz szolgáltatás. Az első három év mérsékeltebb növekedését követően a 4. évtől átlagosan 4,5 millió ügyfelet sikerült bevonoznia, így 2015 év végére Uganda lakosságának több mint a fele, 21,1 millióan 693 millió tranzakciót indítottak 9,6 milliárd dollár értékben.² A két legnagyobb szolgáltató az MTN Uganda és az Airtel, a két cég osztozik a piac kb. 80-90%-án. A többi belépő eleve jóval alacsonyabb piaci erővel rendelkezett, mint kommunikációs vállalat, illetve néhány éves lemaradással léptek a piacra.

3.3 Piaci szereplők és a mobilpénz szolgáltatás

Az alábbi szolgáltatások vehetők igénybe a mobilpénz piacon:

- P2P transzferek – belföldi felhasználók egymás közti átutalásai
- P2G transzferek – adóbefizetések
- P2B transzferek – kereskedői kifizetések
- B2P transzferek – bérkifizetések
- Pénzbetét és pénzfelvétel – ügynökökön keresztül
- Mobil bankolás – mobilszámla feltöltése bankszámláról
- Külföldi transzferek – határokon átnyúló utalások 2016 óta, bizonyos országokba (Kenya, Ruanda)

² 2015.12.31-i spot árfolyamon számolva.

- Megtakarítások és kölcsönök – pl.: MoKash³

3.3.1 Falusi lakosság

Az InterMedia Uganda 2014-es felmérése szerint a felhasználók 52%-a azért regisztrált, hogy átutalásokat tudjon fogadni, 20% pedig azért, hogy átutalást tudjon végrehajtani. A megtakarítás, biztonságos vagyon tárolás és a hálózati hatás (ismerősök is használják) 3-6% között mozgott. Az aktív fogyasztók 96%-a használja készpénz felvételre, 78% készpénz betételre és 40-55% rendszeresen küld/kap e-pénzt. Uganda lakosságának 83,5 százaléka él városokon kívül, kvázi falusi, tanyasi körülmények között, ami fontos szerepet játszott a szolgáltatás sikerében. Korábban már szó esett az urbánus és vidéki lakosság közti pénzáramlás jelentőségéről, ami Ugandában még fokozottabban van jelen, mivel Uganda a második a vidéki lakossággal rendelkező országok rangsorában, egyedül Burundiban élnek nagyobb arányban vidéken (87,6%). Az e-számla és e-pénz tökéletesen alkalmas volt arra, hogy a vidéki és urbánus területek között biztonságos pénzáramlást tegyen lehetővé alacsony tranzakciós költséggel. A szolgáltatás sikere továbbá annak is tulajdonítható, hogy a mobilpénz képes volt a mezőgazdaságból élőket becsatornázni a pénzügyi rendszer véráramába. Az e-pénz segítségével a főként mezőgazdasággal foglalkozó vidéki lakosság olyan piacokra kezdett el értékesíteni, amik e-transzfer nélkül elérhetetlenek voltak és vice versa, a városi felvásárlópiac olyan termelőket ért el, akik eddig csak helyben tudtak értékesíteni (Asongu, Simplicé A., 2015). Az e-számla és transzfer olyan piaci kudarcokat, keresleti és kínálati korlátokat oldott fel, melyek gátolták a piac hatékony működését. Egy 2014-es tanulmány azt találta, hogy a mobilpénz használat 69%-al növeli a háztartások per fő fogyasztását és csökkenti a családok kitettségét a kedvezőtlen jövedelmi sokkoknak (munkahely elvesztése, egészségügyi problémák, etc...), mivel jobb hozzáférést biztosít a családi és baráti pénzügyi segítséghez (Matsumoto and Munyegera, 2014), de az NGO segélyei is elérhetőbbek a szolgáltatás által (Balasubramanian and Drake, 2015).

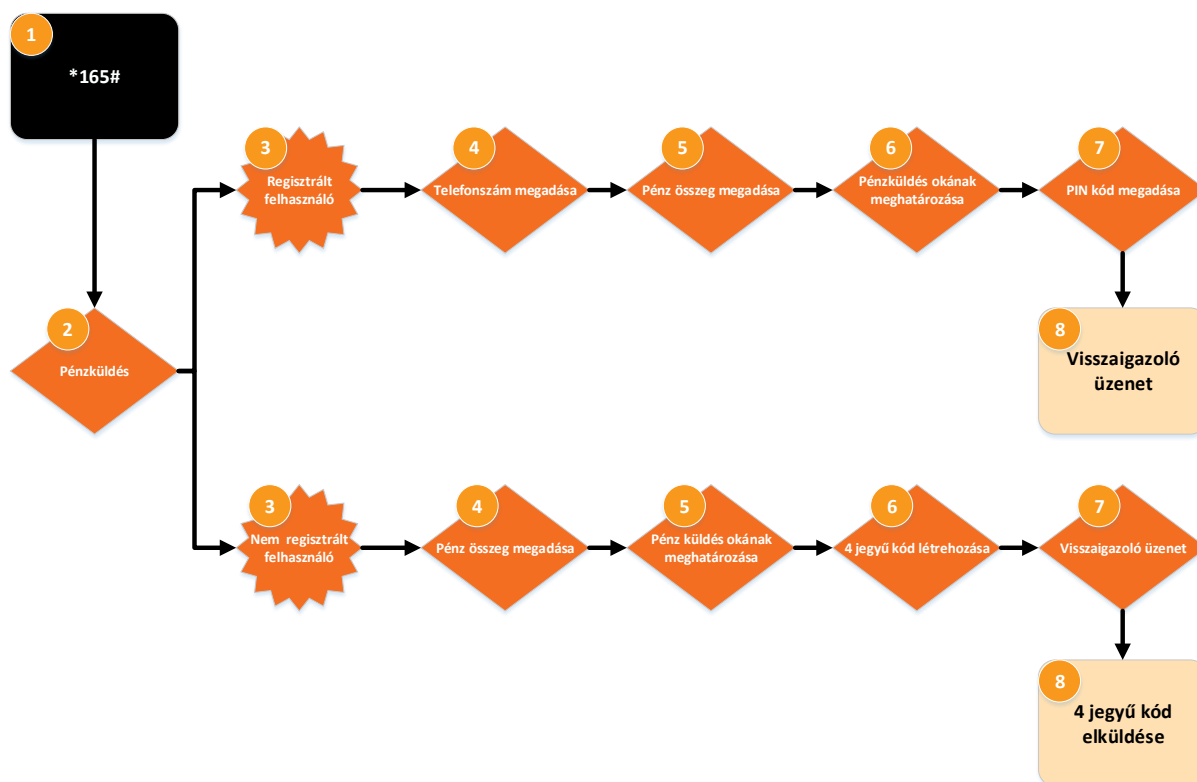
3.3.2 Szolgáltatók: Telekommunikációs vállalatok

Az MTN Uganda és az Airtel a piac legnagyobb szereplői szolgáltatók közül, de további 5 vállalat - Africell, M-Sente, M-Cash, PayWay és az Eezy Money – kínál mobilpénz szolgáltatásokat. 2013-ban az MTN 63%, míg az Airtel 31%-át jegyezte a regisztrált felhasználóknak, mindemellett ez a két vállalat rendelkezett a legtöbb ügynökkel is. Az új belépők és a jegybank szabályozásának következtében a piacvezető MTN pozíciót veszített és az Airtel mind előfizetők, mind pedig ügynökök terén komoly

³ A MoKash különbözik a mobilpénztől, mivel a felhasználók között nem mozoghat. A MoKash kamatozó számlák nyitására és kölcsönök igénylésére használható, és a felhasználó mobilpénzre válthatja.

növekedést ért el.⁴ 2016-ban az ügynökök 57% kínált MTN és 42%-a Airtel mobilpénz szolgáltatást. A mobilpénz hagyományos telefonokra készült az alacsony okostelefon jelenlét miatt, az elektronikus egyenleg is SIM kártya alapú. A pénzügyi szolgáltatások az ügynököknél vagy a mobiltelefonokon keresztül érhetők el. A mobil alapú szolgáltatásokat a felhasználók a nyomógombok segítségével tudják használni. Az alábbiakban az MTN szolgáltatásainak használatáról mutatunk három példát.

3.3.2.1 P2P utalás

A *165# tárcsázása után a pénzküldést menüpontot kell kiválasztani. Ezután a folyamat eltér a regisztrált és nem regisztrált felhasználóknak való küldéskor. A nem regisztrált felhasználóknak el kell küldeni egy 4 jegyű kódot, amit majd az ügynöknél a pénz felvételekor kell megadniuk.

3.3.2.2 Pénzfelvétel ügynöktől:

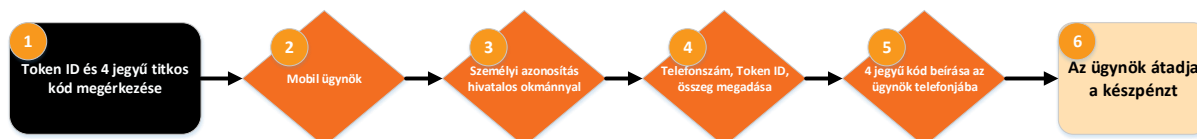
Regisztrált felhasználó:

⁴ Az MTN-nek 2015-ben közel 4 millió ügyfelétől kellett megválnia, mert nem feleltek meg a regisztrációs követelményeknek.

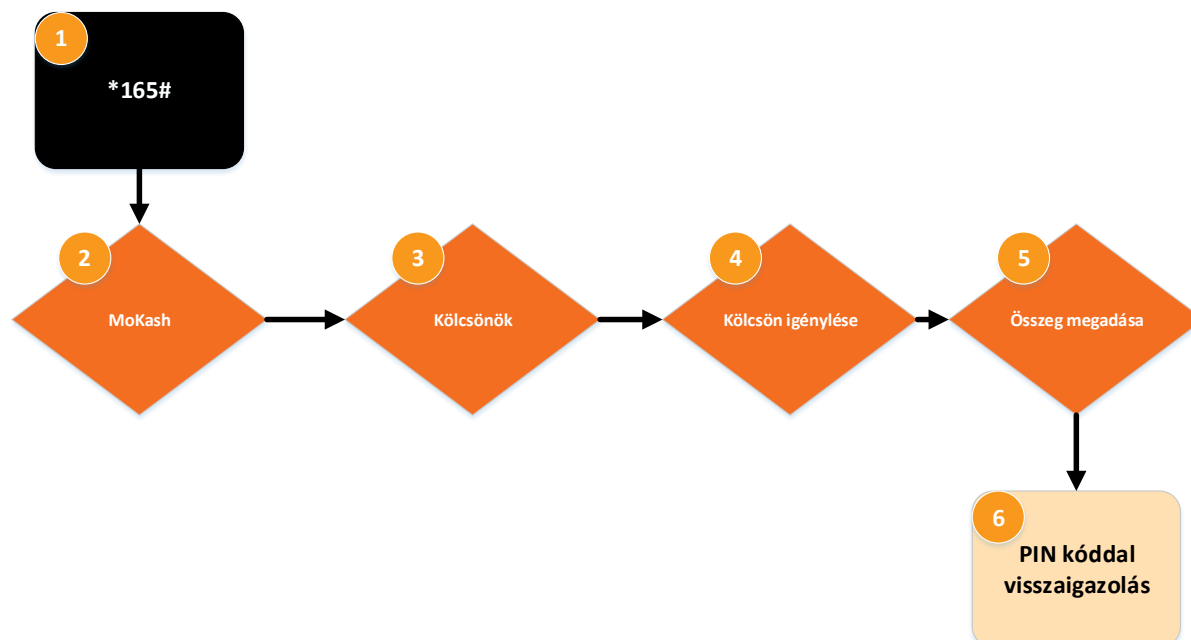
Regisztrált felhasználó esetén a mobilügynöknél egyszerűen tudunk pénzt felvenni. A telefonszám és az összeg megadása után az ügynök elindítja a folyamatot, majd mindkét fél visszaigazoló üzenetet kap a szolgáltatótól. Ezt követően az ügynök átadja a levett összeget.

Nem regisztrált felhasználó:

A regisztrációval nem rendelkező ügyfeleknek egy Token azonosító és 4 jegyű titkos kód kerül elküldésre a pénzküldőtől. Ezután tud az ügyfél a mobilügynökhöz menni, ahol azonosítás után a kódok megadásával tud készpénzhez jutni.

3.3.2.3 Kölcsön (MoKash):

Kölcsönt a MoKash szolgáltatással lehet az MTN-nél felvenni. A *165# tárcsázása után a MoKash menüpont kiválasztása után a kölcsönök almenüpontban tudnak a felhasználók kölcsönt igényelni. A kölcsön igényléséhez a felhasználóknak legalább 6 hónapja kell az MTN ügyfélköréhez tartozni,

MoKash megtakarítással kell rendelkezniük és aktívan kell az MTN egyéb szolgáltatásait is használni. A minimális összeg 3 000 UGX, a maximálisan igénybe vehető kölcsön pedig 1 000 000 ugandai shilling.⁵

A további tranzakciók és szolgáltatások részletes leírása valamint a tranzakciós díjak megtalálhatóak a szolgáltatók honlapján. Az MTN Uganda [díjainak](#) nagysága függ a tranzakció típusától, irányától és értékétől.⁶ A szolgáltató megállapít minimális és maximális tranzakciós limitet és egyenleget is.⁷

3.3.3 Disztribútorok: Ügynökök

A mobilpénz piac meghatározó szereplői az ügynökök. Egyszerre töltik be a disztribútorok szerepét és szolgálnak a vállalatok arcaiként, miközben egyéni vállalkozásukat menedzselik. Az alacsony internetpenetráció miatt a legtöbb felhasználó ügynököknél regisztrálja magát, náluk nyitnak e-számlát, sőt, a mobilpénz szolgáltatásokat is gyakran ügynökök útján veszik igénybe, különös tekintettel az e-pénz és készpénz konverzióra. Jelentős befolyásuk van az e-szolgáltatások iránti keresletre is, mivel ők viszik el a technológiát a felhasználókhoz, akik erősen támaszkodnak szaktudásukra. A pénzügyi és technológiai ismeretek hiánya, az alacsony internetpenetráció és a magas készpénz kereslet következtében a lakosság az ügynököknél végzi el számlavezetéssel kapcsolatos műveleteit, pénzügyi tranzakcióit, igényel hitelt vagy kezeli megtakarításait. A szolgáltatás minőségében két fontos tényező a transzparencia és a szaktudás. Azok az ügynökök, ahol transzparens a szolgáltatások árazása és akik nagyobb szaktudással rendelkeznek több tranzakciót, ügyfelet és bevételt érnek el, a piaci verseny fokozódása pedig ösztönzőleg hat ezeken a területeken is (Balasubramanian and Drake, 2015). E két tulajdonság a megbízhatóságot és kompetenciát jelenti a vásárlóknak, ezért a szolgáltatók rendszeresen ellenőrzik ügynökeiket és továbbképzést biztosítanak számukra. Fontos, hogy készletüket megfelelően menedzseljék, mivel a készpénz és e-pénz átváltása náluk jelentkezik, mindig rendelkezniük kell bizonyos mennyiségű készpénzzel és e-pénzzel. Vidéken a leggyakoribb probléma a készpénz és e-pénz hiánya, illetve a mobilpénz rendszer leállásai, ezért azok az ügynökök, akik jobban menedzselik készleteiket nagyobb forgalmat tudnak lebonyolítani (Balasubramanian and Drake, 2015; Githachuri et al., 2014). Továbbá kihívásokat jelentenek a családi

⁵ A maximális összeg kisebb is lehet, amennyiben a felhasználó korlátozásnak van alárendelve. A korlátozás függ az aktivitástól, a hálózathoz való tartozás időtartamától, a megtakarításaitól és a korábbi kölcsönök visszafizetésétől.

⁶ Mint pénzfelvétel vagy vásárlás, hálózaton belüli vagy kívüli kedvezményezett részére történő utalás, szolgáltatás igénybe vétele ügynökön keresztül vagy ATM segítségével stb.

⁷ Az egyenleg értéke 0 és 5 millió shilling között lehet, a tranzakció pedig 500 és 4 millió shilling között. Az ugandai shilling aktuális (2017.11.06) dollár árfolyama: 1 USD = 3638,15 UGX. Vagyis a minimális tranzakciós érték kevesebb, mint 15 cent.

kísérletek, valamint a szolgáltatókkal való kommunikáció is, amivel az ügynököknek kell megbirkózniuk (Githachuri et al., 2014). Bevételeket jutalék formájában kapják a szolgáltatóktól. 2016 decemberében a 21,5 millió felhasználót közel 133 ezer ügynök szolgált ki Uganda szerte. Az ügynökökkel kezdetben kizárólagos szerződést kötöttek a szolgáltatók, vagyis egy ügynök egy vállalat szolgáltatásait kínálhatta. A jegybank versenyt növelő szabályozásának értelmében a kizárólagos szerződések megszűntek, így az ügynökök több vállalattal is szerződést köthettek. 2015-re ezen ügynökök aránya 64%-ra nőtt.

3.3.4 Szabályozó intézmény: Bank of Uganda

A piac elsőszámú szabályozói intézménye az ugandai jegybank 2013 októberében bocsátotta ki a mobilpénz piacot szabályozó iránymutatásait. A dokumentum készítésében részt vett az ugandai kommunikációs bizottság és a privát szektor releváns szereplői is. A dokumentum szabályozza a szolgáltatók működését, védi a fogyasztókat a csalásokkal szemben, a pénzmosás és terrorizmus finanszírozás megelőzésére pedig CDD és KYC követelményeket ír elő és tranzakciós korlátozásokat vezet be. Továbbá specifikusan megállapítja a piac szereplőinek – a kommunikációs bizottság, a szolgáltatók, a partner pénzügyi intézmények, az ügynökök, a fogyasztók és a saját – kötelezettségeit és feladatait. A szolgáltatóknak letéti számlát kell vezetniük egy a jegybank által elismert és felügyelt pénzügyi intézménynél, a partneri feleknek rendszeres riportokat és éves pénzügyi kimutatást kell a jegybank részére elkészíteniük, valamint 10 évre visszamenőleg minden adatot el kell tárolniuk. A piac zavartalan működése érdekében standardokat vezettek be a platform stabilitás, üzleti folytonosság, adattárolás, biztonság és a csalások megelőzése terén. A szolgáltatóknak továbbá minden versenyellenes piaci megállapodását szankciókkal büntetik és megszüntették az ügynökökkel való kizárólagos szerződéseket is.

4 Záró gondolatok

A mobilpénz népszerű alternatívát jelent a hagyományos pénzügyi rendszerrel szemben a Szubszaharai országokban. Milliónak tette elérhetővé a formális pénzügyi rendszer szolgáltatásait: a praktikus és biztonságos elektronikus pénzügyi tranzakciókat és kifizetéseket, az e-számlát, megtakarítási és kölcsön felvételi formákat. A jövőben a szolgáltatás a mobiltelefonok további terjedésének, a pozitív tapasztalatoknak és a terület szabályozásának köszönhetően új piacokat fog meghódítani és a jelenlegi piacokon növelni fogja felhasználóinak számát. Mindemellett átalakulás is várható. Az olcsó okostelefonok, a 3G és 4G hálózatok merőben új felhasználást tesznek majd lehetővé. A telekommunikációs vállalatok és a disztribútorként működő ügynökök feladata lesz a változó és bővülő környezethez való alkalmazkodás, mely óriási lehetőségeket rejt minden piaci szereplő számára.

5 Források

Aker, J., R. Boumniel, A. McClelland, N. Tierney. 2011, „Zap It to Me: The Short-Term Impacts of a Mobile Cash Transfer Program”, *Center for Global Development Working Paper 268*.

Asongu, A. Simplice, 2015, „Conditional Determinants of Mobile Phones Penetration and Mobile Banking in Sub-Saharan Africa”, *African Governance and Development Institute, WP/15/43*

Balasubramanian, K. & Drake, D. F. (2015), „Service Quality, Inventory and Competition: An Empirical Analysis of Mobile Money Agents in Africa”, *Harvard Business School Working Paper*

Bank of Uganda (2013), Mobile Money Guidelines

Buku, M., M. Meredith. 2013, „Safaricom and M-PESA in Kenya: Financial Inclusion and Financial Integrity”, *Washington Journal of Law, Technology, and the Arts* 8(3).

Githachuri, K., M. McCauley, L. Anthony, A. Schi, A.M. van Swinderen, G. A. N. Wright, 2014, „Agent Network Accelerator Survey: Uganda Country Report 2013”, Tech. rep., *The Helix Institute of Digital Finance*

Groupe Speciale Mobile Association, 2017 – Mobil Economy: Sub-saharan Africa 2017

Groupe Speciale Mobile Association, 2016 – The Mobile Economy: Africa 2016

Intermedia, 2014, „Uganda: Quicksights Report FII Tracker Survey”, *Financial Inclusion Insights* URL: <http://finclusion.org/uploads/file/reports/2014%20InterMedia%20FII%20UGANDA%20QuickSights%20Summary%20Report.pdf>

Munyegera, G. K. & Matsumoto, T. (2014), „Mobile Money, Rural Household Welfare and Remittances: Panel Evidence from Uganda”, *Elsevier*, vol. 79(C), pages 127-137.